

PASTORALNA SKRB ZA NAJMLAĐE ČLANOVE CRKVE

Josip ŠIMUNOVIĆ, Zagreb

Sažetak

Članak nastoji, na temelju empirijskih podataka, pokazati da i u hrvatskom tranzicijskom društvu Crkva treba osigurati pastoralnu skrb svojim najmlađim članovima. Svojim religiozno-pedagoškim radom, odgojem i obrazovanjem, tj. svojom pastoralnom skrbi, Crkva u Hrvatskoj može pomoći u izgradnji kvalitetnog ulaska djece u *svijet sreće, odgovornosti, svijet kvalitete, prijateljstva, zabave, slobode, svijet uspjeha, svijet odgovornosti ...* po načelima Radosne vijesti, onako kako je naučavao Isus iz Nazareta. Kao dio društva, pozvana je unapređivati kvalitetu življenja djece, jer o kvaliteti proživljenih dana djetinjstva uvelike ovisi budućnost same djece i budućnost društva. Itinerarij u pastoralnoj skrbi za najmlađe obuhvaća njihove obitelji, predškolske ustanove i župne zajednice.

Provedeno istraživanje među odgojiteljicama u dječjim vrtićima, koje su završile Teološko-katehetsko doškovanje odgojiteljica u vjeri u predškolskim ustanovama, potvrđuje hipoteze da je vjerski odgoj u vrtićima potreban, za najveći dio hrvatskog društva dobrodošao, a tek određena manjina ima poteškoća s tim odgojem. To potvrđuje i hipotezu da najmlađi članovi Crkve u Hrvatskoj zaslužuju njezinu pastoralnu skrb.

Ključne riječi: religiozni odgoj, odgojiteljice u predškolskim ustanovama, obitelj, župna zajednica i pastoralna skrb.

0. Uvod

Crkva u svijetu i stvarnosti u kojoj živi i djeluje danas, a pogotovo Crkva u našem tranzicijskom društvu, nikako ne smije zaboraviti pružati svoju pastoralnu skrb njezinim najmlađim članovima¹. Opći direktorij za katehezu naglašava uz katehezu odraslih, mladih i djece, i katehezu malenih: »Djetinja dob i djetinjstvo, shvaćeni i obrađeni prema svojim osobitostima, predstavljaju doba prve socijalizacije, kao i ljudskog i kršćanskog odgoja u obitelji, školi i Crkvi, te ih

¹ Najmlađi članovi Crkve u kontekstu ovog priloga, podrazumijevaju se djeca od treće godine života do ulaska u osnovnu školu.

stoga treba shvatiti kao odlučujući trenutak za budućnost vjere.«² U ranom djetinjstvu, u predškolskoj dobi »postoji veća otvorenost za mogućnosti dragocjenog rada bilo na izgradnji Crkve bilo na humanizaciji društva.«³

Pedocentričnom orijentacijom suvremenog potrošačkog društva, roditelji i djeca postaju predmetom marketinških akcija. Djeci se danas toliko nudi da roditelji pred silnim ponudama često puta podlegnu (ne)ovisno o svojim financijskim mogućnostima, a nerijetko i prekoračujući iste, kupnjom svojoj djeci ne samo potrebno, već i ono što je posve nepotrebno, čak i štetno. No, sve nuđeno je reklamirano i reklamom nametnuto.

Neki od najprisutnijih i najčešćih načina potrošnje roditelja za djecu su, primjerice časopisi koje razumiju i oni koji ne umiju čitati, jer slika jako dobro zamjenjuje riječ. Nadalje, industrija igračaka, od onih za najraniju dob djeteta pa do kasnijih razdoblja djetinjstva, toliko je maštovita i svakoga dana sve razvijenija, da je teško više puta pratiti njezin razvoj. Svojom primamljivošću jednostavno poziva svoje *mušterije*. Industrija kozmetike, odjeće i obuće, sa ili bez potpisa, također se upustila u bitke za svoje klijente. Je li cilj svih tih djelovanja različitih tvrtki i koncerna samo dijete?

Budući da Crkva živi u potrošačkom društvu, može proučiti zakonitosti toga društva. Preko djeteta približiti se roditeljima, obiteljima i odraslima. Dobro su to primijetili hrvatski biskupi u pastoralnim smjernicama za treće tisućljeće *Na svetost pozvani*, naglasivši kako se ne smije »zapoštaviti ni činjenica da rad s malenima pruža također izvrsnu prigodu za rad s odraslima, poglavito s roditeljima, i to upravo u prvim godinama braka kad im je pomoć Crkve od posebnog značenja.«⁴

Svojim religiozno – pedagoškim radom, odgojem i obrazovanjem, svojom pastoralnom skrbi, Crkva u hrvatskom društvu može pomoći u izgradnji kvalitetnog ulaska djece »u svijet sreće, odgovornosti, svijet kvalitete, prijateljstva, zabave, slobode, svijet uspjeha, svijet odgovornosti ...«⁵ po načelima Radosne vijesti, onako kako je naučavao Isus iz Nazareta. Kao dio društva, Crkva u Hrvatskoj je pozvana unapređivati kvalitetu življenja djece, jer o kvaliteti proživljenih dana djetinjstva uvelike ovisi budućnost same djece i budućnost društva. Itinera-

² KONGREGACIJA ZA KLER, *Opći direktorij za katehezu*, Kršćanska sadašnjost, Nacionalni katehetski ured HBK, Zagreb, 2000., br. 178.

³ IVAN PAVAO II., *Christifideles laici – vjernici laici, apostolska pobudnica o pozivu i poslanju laika u Crkvi i u svijetu*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1997²., br. 47.

⁴ HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, *Na svetost pozvani. Pastoralne smjernice na početku trećeg tisućljeća*, Glas Koncila, Zagreb, 2002., br. 30.

⁵ BAŠIĆ, Josipa, Predgovor hrvatskom izdanju knjige SULLO, Robert, A., *Učite ih da budu sretni*, u: ISTI, *Učite ih da budu sretni*, Alinea, Zagreb, 1995., str. 7.

rij u pastoralnoj skrbi za najmlađe obuhvaća njihove obitelji, predškolske ustanove i župne zajednice.

U promišljanju toga itinerarija, pođimo redom!

1. Odgoj danas ...

Odgoj je jedna od bitnih i vječnih funkcija u životu ljudi. On »pretpostavlja određeni međuljudski odnos koji je nužno uvijek dio i izraz uže ili šire zajednice ljudi«, tj. društva u kojem živimo. Odgoj započinje u obitelji, jer čovjek započinje svoj život u njoj. Zbog načina i tempa života današnjih roditelja, ta se važna uloga obitelji prenosi u druge institucije. Ulogu odgajatelja nerijetko preuzimaju mnogi *djelatnici* kojima ta uloga u biti ne pripada. To su prije svega, sredstva javnih priopćavanja (televizija, radio, internet i novine). Ta sredstva danas oblikuju svijest i savjest čovjeka. Tek kada odgajanik napravi nešto suprotno pravoj odgojenosti, postavljaju se pitanja o uzrocima takvog ponašanja i pogreškama u koracima odgoja.

U ovom članku se govori o pastoralnoj skrbi Crkve prema najmlađima u kontekstu vjere, vjerskog odgoja i obrazovanja i cjelokupnog života. Osvrćemo se samo na vjerničko djelovanje roditelja u obiteljima, koje može biti podupirano djelovanjem javnih predškolskih ustanova i župnih zajednica. Obitelj, predškolske ustanove i župna zajednica su nezaobilazna mjesta u kojima se dijete može kvalitetno i odgovorno pripremiti za život u svim dimenzijama. Ta su mjesta međusobno povezana mnogim međuakcijama koje doprinose oblikovanju ljudske osobnosti! Zbog toga imaju veliku vrijednost i treba im u današnjem razvijenom svijetu vratiti mjesto koje im pripada.

2. Obitelj – prva škola vjere

Ljudski život započinje začecem. Život djeteta prije rođenja nije još toliko istražen, da bi se sa sigurnošću moglo reći kako događaji za vrijeme njegova boravka u majčinoj utrobi imaju utjecaj na razvoj njegove osobnosti.⁷ Autori i stručnjaci zastupaju različita razmišljanja. Po nekima je mozak nerođenog djeteta nedovoljno razvijen da bi se kasnije mogao nečega sjećati.⁸ Teško je točno definirati što se događa s djetetom tijekom njegova psihičkog i tjelesnog razvoja unutar majčine utrobe, ali također ne smije se zaboraviti da psihičko obilježje i socijalna situacija majke, njezina pripravnost na trudnoću, njezino prihvaćanje

⁶ *Pedagogija, I. dio*, (uredio Vlatko Pavletić), Matica Hrvatska, Zagreb, 1969.², str. 17.

⁷ Usp. FRAAS, Hans-Jürgen, *Die Religiosität des Menschen, Religionspsychologie*, UTB 1578, Vandenhoeck & Ruprecht, Göttingen, 1993², str. 157.

⁸ Usp. *Isto*, str. 158.

djeteta, ali ne samo njezino nego i oca, imaju utjecaja na odgoj novog čovječjeg života.⁹ U tom kontekstu i religiozna dimenzija roditelja dolazi do izražaja kada dijete prihvaćaju kao Božji dar, radujući se što su sudjelovali u Božjem djelu stvaranja.¹⁰

Kad se dijete rodi ulazi u krug obitelji koja ga na određeni način prima. Obitelj ima za svakog čovjeka značajnu ulogu u njegovu životu. Svoju prvu socijalizaciju doživljava upravo u njoj¹¹ i preko nje postaje stanovnikom svijeta i pripadnikom jednog društva. Da bi se dijete moglo što bolje pripremiti za život u svijetu i društvu odraslih, tijekom vlastitog psihofizičkog razvoja, potrebno mu je i intelektualno i odgojno usavršavanje.

Apostolska pobudnica pape Ivana Pavla II., *Christifideles laici – o pozivu i poslanju laika u Crkvi i svijetu*, kada govori o osobama i zajednicama koje su pozvane preuzeti zadaću cjelovitog i jedinstvenog odgoja vjernika laika, govori i o roditeljima.¹² »Djelo odgoja ljudi tijesno je povezano s očinstvom i majčinstvom.«¹³ »Cjelovito rođenje djeteta uključuje roditeljsko pravo i dužnost odgoja.«¹⁴ Roditelji pružaju prvi svojim životom, primjerom i poučavanjem, razvoj religioznosti kod svoje djece. »Kršćansko obrazovanje nalazi svoj korijen i snagu u Bogu, Ocu koji ljubi i odgaja svoju djecu.«¹⁵ Analogno s time, roditelji odgajatelji su suradnici Boga odgajatelja. »Kršćanska obitelj kao domaća Crkva, prirodna je i temeljna škola za odgoj u vjeri: sakramentom ženidbe otac i majka primaju milost i službu kršćanskog odgajanja djece kojoj svjedoče i ujedno prenose ljudske vrednote i religiozne vrednote.«¹⁶ Kod katoličke ženidbe, službenik Crkve pita supružnike: »Jeste li spremni s ljubavlju primiti od Boga djecu i odgajati ih po zakonu Krista i njegove Crkve?«¹⁷ Isto tako i kod krštenja daje se upit o nakani vjerskog odgoja djeteta, što je zadaća roditelja i kumova: »Vi tražite krštenje za svoje dijete. Time se obvezujete da ga odgajate u vjeri kako bi živjelo prema Božjim zapovijedima, ljubilo Gospodina i svoga bližnjega, kao što

⁹ Usp. BETTELHEIM, B., *Die Geburt des Selbst*, Frankfurt 1987., str. 50.

¹⁰ Usp. *Isto*.

¹¹ Usp. METTE, Norbert, *Religionspädagogik*, Patmos, Düsseldorf, 1994., str. 198.

¹² Uz Boga koji je prvi odgajatelj i uz njegova Sina, religioznom odgoju doprinosi opća i parti-kularna Crkva, župna zajednica, škole, katolička sveučilišta i obitelj.

¹³ IVAN PAVAO II., *Christifideles laici – vjernici laici, apostolska pobudnica o pozivu i poslanju laika u Crkvi i u svijetu*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1997²., br. 51.

¹⁴ ARAČIĆ, Pero, *Rasti u ljubavi. Priprava za brak i obitelj i pastoral zaručnika*, Glas Koncila, Zagreb, 2000., str. 65.

¹⁵ IVAN PAVAO II., *Christifideles laici – vjernici laici, apostolska pobudnica o pozivu i poslanju laika u Crkvi i u svijetu*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1997²., br. 61.

¹⁶ *Isto*, br. 62.

¹⁷ *Rimski obrednik, Red vjenčanja*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1970., str. 14.

nas je Krist učio. Jeste li toga svjesni? Kume (kumo ili kumovi), jeste li pripravnici pomagati roditelje ovog djeteta u njihovoj zadaći?»¹⁸

Nitko ne može zamijeniti odgojnu ulogu roditelja. Toga moraju biti svjesni roditelji i razni odgajatelji koji žele preuzeti ulogu roditelja. *Gravissimum educationis*, deklaracija o kršćanskom odgoju Drugoga vatikanskog koncila kaže da je obitelj »prva škola onih društvenih kreposti, koje su potrebne svakom društvu. Posebno u kršćanskoj obitelji, koja je obogaćena milošću i zadatkom sakramentom ženidbe, treba odgajati djecu najranije mladosti po vjeri, koju su primila na krštenju, da Boga spoznaju i štiju, a bližnjega da ljube.«¹⁹ Ovo rečeno potvrđuje i apostolska pobudnica o pozivu i poslanju laika u Crkvi i svijetu *Christifideles laici*, pape Ivana Pavla II.: »Sam svakidašnji život autentično kršćanske obitelji prvo je 'iskustvo Crkve', koje onda treba naći potvrdu i rascvat u postupnu i odgovornu uklapanju djece u širu crkvenu zajednicu i u građansko društvo. Što više kršćanski supružnici i roditelji porastu u svijesti da je njihova 'domaća Crkva' dionica života i poslanja opće Crkve, to bolje će moći odgojiti svoju djecu u 'osjećanju Crkve' i osjetiti svu ljepotu posvećenja svih sila u službi Božjega Kraljevstva.«²⁰

Slika obitelji danas se rapidno mijenja.²¹ Tempo i načini života unutar same obitelji i u odnosima obitelji prema ostalim institucijama društva, doprinosi konkretnoj (ne)realizaciji vjerskog odgoja i života. Tako se zaboravljaju obećanja dana na vjenčanju ili krštenju djece. Nestaje stvarnost obitelji u kojoj se davao prvi vjerski odgoj i obrazovanje. Doduše, mogu obitelji davati određeni vjerski odgoj svojoj djeci, ali ako se on ne temelji na životnom svjedočanstvu, onda prelazi u formalno prakticiranje vjerskog života, usko povezanog uz proslave velikih crkvenih blagdana ili obiteljskih događaja, poput krštenja, prve sv. pričesti, potvrde, vjenčanja i sprovoda.

Obiteljski vjerski odgoj i obrazovanje nadopunjuju razna mjesta učenja i produblivanja vjere. Katolička je crkva u Hrvatskoj nakon demokratskih promjena, Učiteljevu zapovijed: »Pođite dakle i učinite mojim učenicima sve narode krsteći ih u ime Oca i Sina i Duha Svetoga i učeći ih čuvati sve što sam vam za-

¹⁸ *Rimski obrednik: Red krštenja*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1993., str. 40.

¹⁹ *Gravissimum educationis*. Deklaracija o kršćanskom odgoju, u: DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Dokumenti. Latinski i hrvatski*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1998⁵, br. 3.

²⁰ IVAN PAVAO II., *Christifideles laici – vjernici laici, apostolska pobudnica o pozivu i poslanju laika u Crkvi i u svijetu*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1997², br. 62.

²¹ Više o tome u: VALKOVIĆ, Marijan, Društveni utjecaj na brak i obitelj, u: *Bogoslovska smotra* 69/1999/2-3, str. 295 – 311; ARACIĆ, Pero, NIKODEM, Krunoslav, Važnost braka i obitelji u hrvatskom društvu, u: *Bogoslovska smotra* 70/2000/2, str. 291-311; BALOBAN, Josip, ČRPIĆ, Goran, Bitne vrednote za uspješan brak u Hrvatskoj, u: *Bogoslovska smotra* 70/2000/2, str. 313 – 341; BALOBAN, Josip, Obitelj i suvremena kriza vrednota, u: *Bogoslovska smotra* 71/2001/2-3, str. 341 – 360.

повјedio,«²² aktualizirala na mjestima koja su u drugoj polovici 20. stoljeća Crkvi bila nedostupna, a sada postaju mjestima za vjerski odgoj.

3. Vjerski odgoj u predškolskim ustanovama

Važan korak djeteta u njegovoj daljnjoj socijalizaciji je ulazak u dječji vrtić. U medijima je bila pokrenuta kampanja protiv vjerskog odgoja u predškolskim ustanovama.²³ Ta vrsta odgoja zajamčena je Ugovorom o suradnji na području odgoja i kulture, između Republike Hrvatske i Svete Stolice.²⁴ Dio građana Republike Hrvatske u uvođenju vjerskog odgoja u predškolske ustanove vidi samo segregaciju i etiketiranje djece, nepotrebno, mukotrpno, rano susretanje s normama i dogmama, konkretno katoličke vjere. Taj dio građana, zapravo umanjuje odgojnu i obrazovnu vrijednost katoličke vjere i ne poznaje plan i program vjerskog odgoja u dječjim vrtićima.²⁵ U dječjim vrtićima prate se događanja crkvene godine.

U listopadu se svečano obilježavaju Dani kruha i zahvalnosti. U studenome se prisjećamo dragih i milih pokojnika. U prosincu, kroz pripremu za najljepšu kršćansku svetkovinu – Božić, dolazi susret sa sv. Nikolom, sv. Lucijom. Nakon

²² Mt 28, 19–20.

²³ Usp. članke u vodećim našim dnevnim glasilima koji su podijeljeni u (ne)opravdavanju uvođenja vjerskog odgoja u dječje vrtiće: RENIĆ, Jozo, Vjeronauk u vrtićima i na trošak roditelja, u: *Večernji list* od 30. rujna 2001.; BELAK – KRILE, Ana, Kutić za Božji vrtić, u: *Slobodna Dalmacija* od 4. listopada 2001.; JERONČIĆ, Slavko, Bog dolazi u vrtić samo uz odobrenja roditelja!, u: *Slobodna Dalmacija* od 8. listopada 2001.; JURIC – ŠIMUNČIĆ, Ana, Obrazovanje o vjeri ili odgajanje u vjeri: vjerski odgoj predškolske djece prepustiti roditeljima, u: *Vjesnik* od 13. veljače 2002.; KALOGJERA – BRKIĆ, Ivana, Od jeseni u većini vrtića vjerski odgoj, u: *Jutarnji list* od 6. listopada 2001.; KUSTIĆ, Živko, Jutarnja propovijed – Vjerski odgoj u vrtićima, u: *Jutarnji list* od 9. listopada 2003. Ovdje svakako treba naglasiti Priopćenje Nacionalnoga katehetskog ureda Hrvatske biskupske konferencije povodom sve učestalijih napisa o vjerskom odgoju i vjeronauku, u: *Katehetski glasnik* 3/2001/2., str. 211–214, te intervju dr. Ružice Razum, koordinatorice Teološko-katehetskog doškovanja odgojiteljica u vjeri u predškolskim ustanovama u Zagrebu: Lažima protiv vjerskog odgoja, u: *Glas Koncila* 40/2001/47., str. 2., i Borimo se protiv agresije i destrukcije, a ne protiv nastave koja promiče istinu, slobodu i ljubav, u: *Vjesnik* od 18. veljače 2002.

²⁴ Usp. Ugovor između Svete Stolice i Republike Hrvatske o suradnji na području odgoja i kulture, u: *Ugovori između Svete Stolice i Republike Hrvatske*, Hrvatska biskupska konferencija, Glas Koncila, Zagreb, 2001., čl. 1.

²⁵ Posebno vrijedno izdanje je HOB LAJ, Alojzije, ŠIMUNOVIĆ, Milan (uredili), *Pustite male ne k meni. Nacionalni skup o vjerskom odgoju djece predškolske dobi u izvanobiteljskim uvjetima. Zbornik radova*, Nacionalni katehetski ured Hrvatske biskupske konferencije, Zagreb, 1999., u kojem se, između ostalog, daju odgovori i razmišljanja o *tabuiziranom* sadržaju i metodi vjerskog odgoja u predškolskim ustanovama i o stvaranju podjela među djecom zbog uvođenja vjerskog odgoja u izvanobiteljskim uvjetima.

božićnog vremena i kratkog vremena kroz godinu, slijedi Korizma, priprava za najveću kršćansku svetkovinu – Uskrs. U svibnju se na poseban način slavi Majčin dan. To su samo ukratko dodirne točke s kojima se djeca susreću bez obzira provodi li se sustavan religiozni odgoj u vrtiću kojeg pohađaju. One se ne mogu izbjeći jer su dio hrvatske kulturne baštine.

U raspravama oko (ne)opravdanosti prigovora u svezi etiketiranja i segregacije djece u sukobu su s nekoliko čimbenika: sa svjetonazorskim i religioznim pluralizmom, koji treba biti zajamčen i u vrtiću; sa slobodnom svjetonazorskom orijentacijom svakog roditelja, te s već zadanom različitošću djece s obzirom na njihove druge slobodne aktivnosti. Naposlijetku, ovdje se radi o pritisku manjine na većinu pučanstva. O odgoju svoga djeteta odlučuju roditelji. Ako ne žele da im dijete bude uključeno u vjerski odgoj, neće izabrati taj program u vrtiću. Dijete neće ući u odgojnu skupinu u kojoj se provodi program katoličkoga vjerskog odgoja

I u svojoj predškolskoj dobi dijete stječe važno životno iskustvo. Crkva roditeljima pomaže u odgoju djece i to putem redovitog religioznog predškolskog odgoja.²⁶ Taj odgoj nije učenje vjerskih istina, dogmi, nego susretanje s vjerskom stvarnošću primjerenoj dobi djeteta. U programu katoličkoga vjerskog odgoja djece predškolske dobi,²⁷ kao cilj samog vjerskog odgoja djece navodi se njegovanje i razvijanje religiozne dimenzije djeteta, osposobljavanje primjereno njegovoj dobi za otkrivanje, prihvaćanje i življenje autentičnih vrednota Evanđelja u odnosu na sebe, drugoga te na poseban način Boga.²⁸ Vjerski je odgoj planiran kao »pomoć djetetu kako bi cjelinom svojih sposobnosti i snaga učilo živjeti svoj život ostvarujući ga uspješno.«²⁹

3.1. Neke od zadaća katoličkoga vjerskog odgoja djece predškolske dobi jesu

» – pomagati djetetu da raste u povjerenju u samoga sebe i tako sve više postaje osoba,

²⁶ Usp. BISKUPI JUGOSLAVIJE, *Radosno naviještanje Evanđelja i odgoj u vjeri. Temeljne smjernice o obnovi religioznog odgoja i kateheze*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1983., br. 56.

²⁷ Program katoličkoga vjerskog odgoja djece predškolske dobi, u: *Katehetski glasnik* 4/2002/1., str. 165 – 179. Program katoličkoga vjerskog odgoja djece predškolske dobi je odobren na zasjedanju Hrvatske biskupske konferencije 17. listopada 2001. godine u Požegi, a Ministarstvo prosvjete i športa Republike Hrvatske – Zavod za unapređivanje školstva verificiralo ga je 15. siječnja 2002. godine.

²⁸ Program katoličkoga vjerskog odgoja djece predškolske dobi, u: *Katehetski glasnik* 4/2002/1., str. 168.

²⁹ HOBLAJ, Alojzije, Vjerski odgoj predškolske djece u izvanobiteljskim uvjetima. Doprinos cjelovitom razvoju osobnosti djeteta, u: *Predškolski odgoj danas i sutra, Zbornik sa znanstvenog stručnog skupa*, Osijek, 1994., str. 89.

- odgovajati dijete za odgovorno ponašanje u svijetu koji ga okružuje,
- zadovoljiti djetetovu potrebu za *pripadanjem* i *ljubavlju* te na temelju tog iskustva upućivati ga na odnos, susret i autentično približavanje Bogu,
- omogućiti djetetu da metodom igre doživljava i upoznaje temeljne poruke Evandjelja,
- razvijanje osjećaja povjerenja, zahvalnosti, darivanja, suosjećanja i suradnje s bližnjima,
- pomagati djetetu u uspostavljanju autentičnih odnosa s drugima, osobito različitim, koji imaju drugačije religiozne navike i ponašanja, u predškolskoj ustanovi i u životu upoće.³⁰

3.2. Program katoličkoga vjerskog odgoja djece predškolske dobi

Program sadrži devet tematskih jezgra:

Doček i prihvaćanje djece – U razdoblju adaptacije omogućuje se djetetu da se osjeća dočekanim, voljenim i prihvaćenim. Djetetu se pomaže da otkrije ljubav i prihvaćanje drugih pa tako i Boga.

Stvoreni svijet i stvorenje u njemu – Nastoji se probuditi u djetetu radost i zanimanje za promatranje i otkrivanje ljepote svijeta kojeg je Bog stvorio.

Kraljevstvo Božje – Na razumljiv i djetetu prihvatljiv način progovara se o Kraljevstvu Božjem i o onom što ono znači.

Božić – radost Isusova dolaska na svijet – Omogućiti djetetu doživjeti Božić kao svetkovinu obitelji i zajednice i radost zbog Isusova rođenja, ali i svoga.

Isusovo djetinjstvo i život – Kroz pripovijesti o Isusu približuju se djetetu trenuci Isusova života te mu se pomaže spoznati i osjetiti veličinu Isusove osobe.

Otkrivanje tajne života – Kroz proljetno buđenje i rast u prirodi, pomoći djetetu u naslućivanju tajne života.

U znaku vode i svjetla – ususret Uskrsnome Isusu – Upoznavanje djeteta s Isusom kao svjetlom svijeta koje se daje ljudima kako bi mogli živjeti po njegovim riječima. Unutar ove tematske jezgre stavlja se naglasak i na blagoslov vode za krštenje u Vazmenoj noći i na govor o Bibliji povodom Međunarodnog dana dječje knjige (2. travnja).

Majka – Pomoći djetetu otkrivati i spoznati važnost majke. Preko važnosti zemaljske majke, razvijati ljubav prema Mariji, nebeskoj majci.

³⁰ Program katoličkoga vjerskog odgoja djece predškolske dobi, u: *Katehetski glasnik* 4/2002/1., str. 169. Zadaća katoličkog vjerskog odgoja ima više nego što je nabrojano u tekstu. Sve se mogu pronaći na citiranom mjestu.

Moja kršćanska zajednica – Crkva – Uvođenje djece u život župne zajednice. Upoznavanje znakova i gesta kršćanske, župne zajednice te približavanje djetetu njihova značenja, upotrebu i vrijednost.³¹

3.3. *Odgoviteljice u vjeri – projekt Crkve u Hrvatskoj*

Spomenuti Ugovor o suradnji na području odgoja i kulture između Republike Hrvatske i Svete Stolice, te pravo roditelja da odlučuju o odgoju svoje djece, teoretski omogućuju ostvarivanje Teološko-katehetskog doškoloavanja odgojiteljica u dječjim vrtićima, koje onda sustavno provode vjerski odgoj u spomenutim ustanovama. To doškoloavanje provodi se u crkvenim učilištima u Zagrebu, Đakovu, Rijeci, Zadru i Splitu od akademske godine 2001/02.³²

Veliki broj odgojiteljica upisao je jednogodišnji seminar Teološko-katehetskog doškoloavanja odgojiteljica u vjeri u predškolskim ustanovama.

U akademskoj godini 2001/02. na navedenim crkvenim učilištima, jednogodišnji Seminar je pohađalo 422 odgojiteljice³³, dok je u akademskoj godini 2002/03. bilo upisano 129 odgojiteljica.³⁴

Unatoč završenim, osposobljenim odgojiteljicama, uvođenje vjerskog odgoja u predškolske ustanove provodi se uz razne poteškoće. To potvrđuje provedena anketa među polaznicama seminara Teološko-katehetskog doškoloavanja, koje je u Zagrebu organizirao Katehetski institut Katoličkoga bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu u suradnji s Katehetskim uredima u Zagrebu, Varaždinu, Požegi i Đakovu.

Anketu³⁵ su ispunile odgojiteljice, koje su 3. svibnja 2003. godine u dvorani *Vijenac* u Nadbiskupskom bogoslovnom sjemeništu na Kaptolu 29, primile potvrđnice o završenom teološko-katehetskom doškoloavanju za vjerski odgoj djece predškolske dobi³⁶ i odgojiteljice – polaznice Seminara u akademskoj godini 2002/03.

³¹ Usp. *isto*, str. 170 – 172.

³² Više o tome u: VIJEĆE ZA KATEHIZACIJU HBK, NACIONALNI KATEHETSKI URED HBK, Seminar Teološko-katehetsko osposobljavanje – doškoloavanje, u: *Katehetski glasnik* 3/2001/2., str. 64 – 71.

³³ Obavijest o početku doškoloavanja odgojiteljica u vjeri, u: *Katehetski glasnik* 3/2001/2., str. 72 – 73.

³⁴ Broj upisanih studentica na Teološko-katehetsko doškoloavanje odgojiteljica u vjeri u predškolskim ustanovama u akademskoj godini 2002/03., dobiven je u Tajništvu Katehetskog instituta Katoličkog bogoslovnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, te Katehetskih ureda Riječke i Splitsko-makarske nadbiskupije.

³⁵ Anketu je proveo autor ovog priloga koji je ujedno suradnik u ovome projektu kao predavač i organizator u ime Katehetskog ureda Zagrebačke nadbiskupije.

³⁶ Više o prvoj promociji završenih prvih odgojiteljica za vjerski odgoj djece predškolske dobi, vidi članak: Prve odgojiteljice za vjerski odgoj djece, u: *Glas Koncila* 42/2003/19., str. 1; 10.

3.3.1. Rezultati i analiza provedene ankete među odgojiteljicama

Promoviranih, završenih odgojiteljica bilo je šezdeset i devet, te jedan odgojitelj. Od podijeljenih anketnih listova pedeset i dvoje je poslalo odgovore, što je ukupno 74,2% poznatih ispitanika.

Seminar Teološko-katehetsko doškolovanje odgojiteljica u vjeri u predškolskim ustanovama u Zagrebu upisalo je u akademskoj godini 2002./03. trideset i osam odgojiteljica. Dvadeset i pet ih je ispunilo anketu, što je 65,7%. Anketu je ispunilo sedamdeset i sedam odgojiteljica

Pitanja u anketi odnosila su se na motivaciju odgojiteljica za upis na Seminar, obrađivanje vjerskih sadržaja u radu s djecom, (ne)podršku ravnateljica, obitelji, kolegica na poslu prilikom upisa na Seminar, ispunjena očekivanja jednogodišnjeg doškolovanja te daljnje permanentno obrazovanje.

1. Zašto ste se odlučili za jednogodišnji seminar Teološko-katehetsko doškolovanje odgojiteljica u vjeri u predškolskim ustanovama?

Upis u Teološko-katehetsko doškolovanje odgojiteljica u vjeri, dakle motivacija, može se predočiti u dvije motivacijske stvarnosti.

Prva motivacijska stvarnost odgojiteljica za ovo doškolovanje polazi od samih odgojiteljica koje su osjećale potrebu za produbljivanjem osobnog vjerskog znanja kako bi svjedočenjem i radom u dječjim vrtićima mogle djeci približiti vjerske sadržaje.³⁷

Druga motivacijska stvarnost odgojiteljica polazi od činjenice da je vjera važna za život čovjeka i njegov razvoj u svim dimenzijama. Odgojiteljice drže da vjerski odgoj u dječjim vrtićima može također kvalitetno doprinijeti razvoju cjelokupne osobe djeteta.³⁸

³⁷ Neki od odgovora odgojiteljica:

- Želja za osobnim duhovnim razvojem, a onda nova znanja primjenjivati u radu s djecom.
- Prvenstveno da produbim svoje znanje i vjeru, da pronadem način približavanja vjerskih tema najmanjima te da pomognem svom djetetu rasti u vjeri.
- Na prijedlog svećenika iz svoje župe upisala sam Seminar i zbog vlastite želje da mi doškolovanje dopuni vjersko znanje i pomogne u mom radu s djecom.
- Zbog želje i potrebe da odgoj u vjeri provodim još sustavnije, cjelovitije i kompetentnije.

³⁸ Neki od odgovora odgojiteljica:

- Odgajana sam u vjerskom duhu, a to mi u komunističkom dječjem vrtiću nedostaje.
- Mislim da je vjera neodvojivi dio odrastanja i odgoja djeteta. Taj govor o vjeri mi je jako nedostajao na mom fakultetu.
- Budući da prakticiram vjeru, Seminar me privukao jer sam bila znatiželjna. Volim raditi s djecom, a odgoj u vjeri mi se čini jako važnim za obitelji i djecu koja su nam povjerena.
- Zbog želje da djeci već u ovoj ranoj dobi života pružim osnove za daljnji vjerski odgoj u kasnijoj dobi.

2. Jeste li u svom radu obrađivali teme religioznog obilježja prije upisivanja jednogodišnjeg seminara *Teološko-katehetsko doškolovanje odgojiteljica u vjeri u predškolskim ustanovama*?

Odgovori odgojiteljica s potvrđnicom:

	FREKVENCIJA	POSTOTAK
DA	46	88,5%
NE	6	11,5%

Odgovori odgojiteljica polaznica Seminara u akademskoj godini 2002/03.:

	FREKVENCIJA	POSTOTAK
DA	18	72%
NE	7	28%

Veoma je indikativno da je većina anketiranih odgojiteljica i prije upisivanja Teološko-katehetskog doškolovanja obrađivala teme religioznog obilježja. Bilo je to povremeno, prigodno, a sadržaji su bili obrađivani na folklornoj i tradicionalnoj razini, bez religiozne dubine, najviše metodom likovnog i glazbenog izražavanja.³⁹

Odgojiteljice koje nisu obrađivale ništa od religioznog sadržaja, opravdavaju to postojećom klimom u dječjem vrtiću u kojem rade.⁴⁰

³⁹ Neki odgovori odgojiteljica:

- obrađivala sam ono što je po Planu i programu predviđeno i što je vezano uz tradiciju.
- Sve teme koje su se mogle obrađivati kao teme religioznog sadržaja, obrađivane su na folklornoj i tradicionalnoj razini, bez religiozne dubine.

⁴⁰ Neki od odgovora odgojiteljica:

- U vrtiću u kojem radim, osjeća se snažan komunistički duh. Zbog toga što sam se prekrizila prije jela, imala sam velikih problema.
- U početku sam radila po materijalima prof. dr. Alojzija Hoblaja. Sada ne smijem, jer stoji preporuka da bez dopuštenja roditelja ne radimo ništa osim osnovnih sadržaja.

3. Obradujete li u svom radu teme religioznog karaktera nakon upisa na jednogodišnji seminar *Teološko-katehetsko doškolovanje odgojiteljica u vjeri u predškolskim ustanovama?*

Odgovori odgojiteljica s potvrđnicom:

	FREKVENCIJA	POSTOTAK
DA	42	80,8%
NE	10	19,2%

Odgovori odgojiteljica polaznica Seminara u akademskoj godini 2002/03.:

	FREKVENCIJA	POSTOTAK
DA	17	68 %
NE	8	32 %

Visok postotak odgojiteljica obrađuje teme religioznog sadržaja unutar službenog Plana i programa na različite i njima moguće načine. Kada bi se službeno uveo vjerski odgoj u dječje vrtiće u kojima rade, tada bi svakako pristup obradi tema bio drukčiji i kvalitetniji.

Zanimljiva su tri razloga koje navode odgojiteljice koje unutar službenog Plana i programa ne obrađuju vjerske sadržaje. To su:

- a) protivljenje ravnateljice,
- b) rad u jasličkoj skupini,
- c) nezainteresiranost roditelja, roditelji drugih vjeroispovijesti i svjetonazora.⁴¹

4. Je li uveden vjerski odgoj u Vaš dječji vrtić?

	FREKVENCIJA	POSTOTAK
DA	15	28,8 %
NE	37	71,2 %

⁴¹ Odgovori odgojiteljica:

- Ravnateljica mi govori da ću vjerski odgoj moći *predavati* tek nakon diplome.
- Ravnateljica vrtića izričito ne dopušta provođenje bilo kakvog oblika vjerskog odgoja bez potpisa roditelja i moje diplome.
- Ove godine radim u jasličkoj skupini pa nemam mogućnosti provoditi neki oblik vjerskog odgoja.
- U skupini imam djecu čiji roditelji nisu vjernici.
- U mojoj skupini su djeca drugih vjeroispovijesti.

Odgovori odgojiteljica polaznica Seminara u akademskoj godini 2002/03.:

	FREKVENCIJA	POSTOTAK
DA	5	20 %
NE	20	80 %

Evidentno je da vjerski odgoj nije uveden u tri četvrtine (75%) dječjih vrtića iz kojih dolaze odgojiteljice. Razlozi zašto nije uveden vjerski odgoj u dječje vrtiće su:

- ravnateljica i ateistički stručni tim dječjeg vrtića,
- neuducirano osoblje za provođenje vjerskog odgoja u dječjim vrtićima,
- nezainteresiranost i neznanje roditelja o Planu i programu vjerskog odgoja, jer se nije pravilno i dovoljno predstavio samim roditeljima.⁴²

5. Kako je Vaša obitelj prihvatila Vašu odluku o upisu na jednogodišnji seminar *Teološko-katehetsko doškolovanje odgojiteljica u vjeri u predškolskim ustanovama*?

Odgovori odgojiteljica s potvrđnicom:

	FREKVENCIJA	POSTOTAK
Oduševljeno i podržavali su me	38	73,1%
Samo su me podržavali	10	19,2%
S određenom rezervom	4	7,7%
Nije odobravalala moj upis na Seminar	-	-

Odgovori odgojiteljica polaznica Seminara u akademskoj godini 2002/03.:

	FREKVENCIJA	POSTOTAK
Oduševljeno i podržavali su me	16	64 %
Samo su me podržavali	5	20 %
S određenom rezervom	2	8 %
Nije odobravalala moj upis na Seminar	2	8 %

⁴² Odgovori odgojiteljica:

- Ravnateljica nije sigurna kada i na koji način će uvesti i ponuditi vjerski program.
- Stručni tim u dječjem vrtiću u kojem radim je ateistički orijentiran,
- Nitko nije u dječjem vrtiću odgovarajuće educiran za provođenje programa vjerskog odgoja.
- Nezainteresiranost roditelja koji smatraju da je vjerski odgoj privatna stvar, vezan uz obitelj.

Veliki broj odgojiteljica bio je oduševljeno praćen kod odluke o upisu na Seminar. Znatno manje obitelji je samo podržavalo odluku o upisu na Seminar. Bilo je i onih obitelji koji su zbog raznih prisutnih mišljenja o vjerskom odgoju u dječjim vrtićima s rezervom prihvatile doškolovanje odgojiteljica. Jedini razlog neodobranja upisa odgojiteljica na Seminar jesu česta predavanja koja uzrokuju odsutnost odgojiteljica iz obitelji.

6. Kako je Vaša Ravnateljica/Ravnatelj prihvatila/o Vašu želju da upišete jednogodišnji seminar *Teološko-katehetsko doškolovanje odgojiteljica u vjeri u predškolskim ustanovama?*

Odgovori odgojiteljica s potvrđnicom:

	FREKVENCIJA	POSTOTAK
Oduševljeno i s podrškom	24	46,1%
Samo me podržavala/o	4	7,7%
S određenom rezervom	7	13,5%
Ništa nije pokazivala/o	16	30,8%
Nezainteresiranost	1	1,9%

Odgovori odgojiteljica polaznica Seminara u akademskoj godini 2002/03.:

	FREKVENCIJA	POSTOTAK
Oduševljeno i s podrškom	9	36%
Samo me podržavala/o	9	36%
S određenom rezervom	4	16%
Ništa nije pokazivala/o	2	8%
Ravnateljica mi je savjetovala, ako želim zadržati posao, onda moram ići na doškolovanje	1	4%

Premda još vjerski odgoj nije uveden u mnoge dječje vrtiće iz kojih dolaze odgojiteljice, ipak velika većina ravnateljica/ravnatelja podržavaju odluku svojih djelatnica o upisu na Teološko-katehetsko doškolovanje odgojiteljica u vjeri u predškolskim ustanovama. No, nije zanemariv postotak ravnateljica/a kod odgojiteljica s potvrđnicom koje su veoma indiferentne ili pak neodlučne na vjersko doškolovanje svojih odgojiteljica.

7. Kako su Vaše kolegice/kolege na poslu prihvatili Vaše sudjelovanje na jednogodišnjem seminaru *Teološko-katehetsko doškolovanje odgojiteljica u vjeri u predškolskim ustanovama?*

Odgovori odgojiteljica s potvrđnicom:

	FREKVENCIJA	POSTOTAK
Oduševljeno i s podrškom	10	19,2%
Samo su me podržavali	5	9,6%
S određenom rezervom	22	42,3%
Ništa nisu pokazivali	3	5,8%
Neki su me podržavali, a neki ne	12	23,1%

Odgovori odgojiteljica polaznica Seminara u akademskoj godini 2002/03.:

	FREKVENCIJA	POSTOTAK
Oduševljeno i s podrškom	3	12%
Samo su me podržavali	5	20%
S određenom rezervom	8	32%
Ništa nisu pokazivali	5	20%
Neki su me podržavali, a neki ne	4	16%

Ovdje su indikativni odgovori *s određenom rezervom*. To znači da svaka četvrta kolegica/ kolega je suzdržan na projekt uvođenja vjerskog odgoja u dječje vrtiće. To upućuje na određenu, ne do kraja definiranu klimu u predškolskim ustanovama s obzirom na to pitanje!

8. Jeste li zadovoljni jednogodišnjim seminarom *Teološko-katehetsko doškolovanje odgojiteljica u vjeri u predškolskim ustanovama?* Molimo Vas da obrazložite svoj odgovor!

Odgovori odgojiteljica s potvrđnicom:

	FREKVENCIJA	POSTOTAK
Da	44	84,6%
Ne u cijelosti	8	15,4%
Više sam očekivala od Seminara	-	-
Ne	-	-

Odgovori odgojiteljica polaznica Seminara u akademskoj godini 2002/03.:

	FREKVENCIJA	POSTOTAK
Da	20	80%
Ne u cijelosti	5	20%
Više sam očekivala od Seminara	-	-
Ne	-	-

9. Gdje vidite svoje daljnje permanentno obrazovanje kao odgojiteljice u vjeri predškolske djece?

Svoje daljnje permanentno obrazovanje, odgojiteljice vide i očekuju u seminarima, suradnji sa svećenicima i redovnicama, kontaktima sa redovnicama – mentoricama iz vjerskih vrtića, praćenju stručne literature, te u duhovnim vježbama koje bi se organizirale i za njih, kao što se organiziraju za vjeroučitelje u osnovnim i srednjim školama.

10. U Vašem daljnjem radu i permanentnom obrazovanju, kako bi Vam mogao pomoći Katehetski ured nadbiskupije/biskupije kojoj pripadate?

I u ovom su pitanju odgojiteljice najviše isticale organiziranje seminara tijekom godine. Isto tako ukazuju na bezuvjetnu potrebu informiranja ravnateljica o značenju i mjestu vjerskog odgoja u predškolskim ustanovama te obavještanja o stručnoj literaturi i novim materijalima za rad s djecom.

Iz odgovora na pitanja br. 9 i 10, proizlazi da odgojiteljice ne žele ostati samo na onome što su dobile tijekom Teološko-katehetskog doškoloavanja. Žele svoje znanje produbiti seminarima i stručnim skupovima, a isto tako na primjeren način biti obavještavane o literaturi koju mogu koristiti u svom radu. Odgojiteljice koje su završile Teološko-katehetsko doškoloavanje, novi su i kvalitetni potencijal kojeg svakako treba ukorporirati u život i pastoralno djelovanje Crkve. Iz njihovih odgovora može se izčitati da one žele biti religiozno aktivne u vrtićima u kojima rade, i tim putem doprinisiti pastoralnom djelovanju Crkve.

4. Župna zajednica u službi najmlađih

Uvođenje vjerskog odgoja u javne predškolske ustanove, ovisi o više čimbenika koji su *otkriveni* i putem provedene ankete među odgojiteljicama koje su pohađale seminar Teološko-katehetsko doškoloavanje odgojiteljica u vjeri u predškolskim ustanovama. Neovisno o tijeku dogovora sa strane državnih vlasti i predstavnika Crkve, uvođenje vjerskog odgoja ovisi o spremnosti ravnateljica/a,

o rapoloživosti i osposobljenosti odgojiteljica, o dobroj informiranosti roditelja, o jasnom stavu Crkve te djelomično o klimi u društvu uopće.

Plauzibilna rješenja kao prvi mogući korak jesu oblikovanje predškolskih katehetskih skupina u župnim zajednicama. Predškolske katehetske skupine u župnim zajednicama nisu nepoznate u pastoralnom djelovanju Crkve u Hrvatskoj. U vrijeme komunizma bilo je roditelja »čija su djeca boravila u javnim vrtićima, ali su ih uz to jedanput tjedno dovodili u prostore župne zajednice želeći da njihova djeca primaju vjerski odgoj i izvan obitelji.«⁴³

U Hrvatskoj je predškola poznata od 1973. godine kao »organizirana priprema za školu djece koja nisu pohađala predškolsku ustanovu (...) jer se bila uočila razlika u pripremljenosti prvašića koji su prije polaska u školu boravili u dječjem vrtiću i onih koji nisu pohađali predškolsku ustanovu.«⁴⁴ Kao što je predškola priprema djece za polazak u školu, tako je i predškolska katehetska skupina unutar župne zajednice određena priprema za školu i vjerske sadržaje koji će se tijekom obvezatnog odgoja i obrazovanja proširivati i nadograđivati. Kao što je predškola »prostor između obiteljskog doma, dječjeg vrtića i osnovne škole, a po značenju nije ni dječji vrtić niti osnovna škola,«⁴⁵ tako je i predškolska katehetska skupina prostor između obiteljskog doma, dječjeg vrtića i osnovne škole unutar župne zajednice s jasnom katehetskom zadaćom i pastoralnim djelovanjem. U svome se radu služi elementima dječjeg vrtića i predškole, njegujući svoj prepoznatljivi specifikum.⁴⁶

Na zasjedanju Hrvatske biskupske konferencije u Poreču, 17. rujna 2000. godine, odobren je dokument *Župna kateheza u obnovi župne zajednice* koji naglašava »važnost okupljanja djece predškolske dobi i njihova pravovremenog odgoja u vjeri, primjerenog njihovu uzrastu.«⁴⁷ U prilog tome ide i poticaj Općeg direktorija za katehezu koji kaže da »onaj tko je djetetu dao život i obogatio ga darom krštenja, obvezan je taj život neprekidno hraniti.«⁴⁸ Dokument *Župna ka-*

⁴³ HOBLAJ, Alojzije, Položaj i perspektive vjerskog odgoja djece predškolske dobi u javnim predškolskim ustanovama, u: HOBLAJ, Alojzije, ŠIMUNOVIĆ, Milan (uredili), *Pustite malene k meni. Nacionalni skup o vjerskom odgoju djece predškolske dobi u izvanobiteljskim uvjetima. Zbornik radova*, Nacionalni katehetski ured Hrvatske biskupske konferencije, Zagreb, 1999., str. 11.

⁴⁴ DOŠEN-DOBUD, Anka, *Predškola. Vodič za voditelje i roditelje*, Alinea, Zagreb, 2001., str. 9.

⁴⁵ Isto, str. 11.

⁴⁶ Cilj svake kateheze, pa tako i katehetskog susreta u skupini predškolske dobi, nije samo informativni susret s osobom Isusa Krista, nego i zajedništvo s Njime, uključivanje u župnu zajednicu!

⁴⁷ HRVATSKA BISKUPSKA KONFERENCIJA, NACIONALNI KATEHETSKI URED, *Župna kateheza u obnovi župne zajednice. Plan i program*, Nacionalni katehetski ured Hrvatske biskupske konferencije, Hrvatski institut za liturgijski pastoral, Zagreb – Zadar, 2000., str. 65.

⁴⁸ KONGREGACIJA ZA KLER, *Opći direktorij za katehezu*, Kršćanska sadašnjost, Nacionalni katehetski ured HBK, Zagreb, 2000., br. 177.

teheza u obnovi župne zajednice ide još korak dalje kada ne isključuje brojne kršćanski nadahnute odgojiteljice koje bi se nakon odlaska u mirovinu, mogle posvetiti vođenju predškolskih katehetskih skupina u župnoj zajednici.⁴⁹ Njima treba pridružiti i odgojiteljice koje su pohađale seminar Teološko-katehetsko doškolovanje odgojiteljica u vjeri u predškolskim ustanovama. Program odvijanja susreta u župnoj zajednici, podijeljen u šest krugova koji prati tijek liturgijske godine⁵⁰ u korelaciji s *Planom i programom vjerskog odgoja predškolske dobi u izvanobiteljskim uvjetima*, može i te kako ponuditi kvalitetan sadržaj imajući na umu specifičnost i obilježja predškolske katehetske skupine. Zadatak je to koji treba što prije realizirati, jer preko djece dolazimo do roditelja i obnavljanja njihovog danog obećanja kršćanske dužnosti vjerskog odgoja i obrazovanja vlastite djece.

5. Zaključak

Iz cjelokupnog prikazanog sadržaja, jasno proizlazi da najmlađi članovi Crkve zaslužuju potrebnu pastoralnu skrb. Preko svoje pastoralne skrbi za najmlađe, Crkva ustvari pokazuje skrb i za njihove roditelje. Preko njih sve više se približava odraslima i *gradi teren* za djelovanje među njima. *Obitelj je put Crkve i naroda* – kako su to isticali hrvatski biskupi neposredno prije i tijekom trećeg posjeta pape Ivana Pavla II. Republici Hrvatskoj. Svjesni da je obitelj iznimno važna za društvo i za Crkvu. Nadalje, govor o obitelji uključuje i razmišljanje o djeci i mladeži koja je dio obitelji. Relacije i međuakcije unutar obitelji uključuju djecu i mlade.

U psihologiji i pedagogiji je poznato, da ono što djeca dobiju u svojoj najranijoj dobi, da to nose sa sobom u život. U postsinodalnoj apostolskoj pobudnici Ivana Pavla II., *Ecclesia in Europa*, Papa se zauzima za izgradnju grada dostojnog čovjeka posebno ističući: »Makar bilo nemoguće u povijesti izgraditi savršen društveni poredak, ipak znamo da svaki iskreni napor za izgradnju boljeg svijeta prati Božji blagoslov, i da svako sjeme pravde i ljubavi posijano u ovom vremenu donosi plodove za vječnost.«⁵¹ Ne sadi li se sjeme pravde i ljubavi na tlu ljudske osobnosti, za takav jedan grad po mjeri čovjeka već od najranijih dana života svakog čovjeka?

U tom smjeru svoj poseban doprinos daju aktivnosti u javnim i vjerskim dječjim vrtićima. Te aktivnosti su ustvari: milosrdna ljubav koja osvaja svijet,

⁴⁹ Usp. isto, str. 66.

⁵⁰ U programu su donesene okvirne tematske naznake za *poučni dio* katehetskog susreta, s time da svaka katehetska skupina izrađuje svoj program, upriličujući ga specifičnostima skupine.

⁵¹ IVAN PAVAO II., *Ecclesia in Europa. Postsinodalna apostolska pobudnica biskupima, svećenicima i đakonima, redovnicima i redovnicama i svim vjernicima laicima o Isusu Kristu, koji živi u svojoj Crkvi, izvoru nade za Europu*, Verbum, Split, 2003., br. 97.

programi ekologije, rano učenje stranih jezika, sportovi, vjerski odgoj, inovacije u procesu odgojno-obrazovnog rada, njegovanje etno tradicije i još mnoge druge aktivnosti.⁵² Kvalitetno proživljeno razdoblje djetinjstva pomaže razvoju i rastu cjelovitosti ljudske osobe.

Pastoralno djelovanje Crkve putem vjerskog odgoja i obrazovanja na poseban način uključuje i samu Crkvu u izgradnju cjelovite osobe. Religiozna se dimenzija ne može izbrisati iz naravi čovjeka. Tako Crkva u Hrvatskoj još uvijek ulaže veliki napor da objasni cijelokupnom hrvatskom društvu, koje su vrijednosti vjerskoga odgoja i obrazovanja od najranijih godina. No, još uvijek ima intelektualaca u Hrvatskoj koji misle na socijalistički način, pa sukladno s time vrednuju i vjerski odgoj u predškolskim ustanovama kao nešto nazadno i opterećujuće za djecu.

Crkva u Hrvatskoj na pragu trećeg tisućljeća osluškuje potrebe čovjeka. U svom pastoralnom djelovanju reflektira i koristi mnoga dostignuća i rezultate na polju razvojne psihologije, pedagogije i opće komunikologije, kao i ostalih grana ljudske djelatnosti koje joj mogu samo pomoći u radu. Ne smije biti zatvorena u samu sebe, nego svojim pastoralnim djelovanjem koje uključuje razne skupine adresata, svojim religioznim odgojem i obrazovanjem koje promiče mnoge vrednote ljudske osobe i djelovanje, gradi društvo u kojem će svatko imati svoje dostojanstvo, mjesto i značenje. Velika je šansa Crkve u Hrvatskoj, baš preko vjerskog odgoja u predškolskim ustanovama ili predškolskim katehetskim skupinama u župnim zajednicama, senzibilizirati čovjeka za svijet međusobnog priznavanja, poštivanja, dijaloga, napretka i zadovoljstva! To danas nedostaje hrvatskom društvu. Sutra će, današnji najmlađi članovi društva i Crkve, biti nosioci mnogih odgovornih funkcija u tom istom društvu. Za kvalitetnije i bolje ostvarenje sutrašnjice, potrebno ih je odgojiti i obrazovati već danas!

Summary

PASTORAL CARE OF THE YOUNGEST MEMBERS OF THE CHURCH

Based on empirical data, the article attempts to demonstrate that in Croatian transitional society, the Church must ensure pastoral care for its youngest members. The Church in Croatia can help in the formation for children's qualitative entry into the world of joy, responsibility, a world of quality, friendships, entertainment, freedom, a

⁵² Više o aktivnostima u dječjim vrtićima označene kao *ponos vrtića*, može se naći u: STANIĆ, Stjepan, DRANDIĆ, Boris, *Školski priručnik 2003/2004.*, Znamen, Zagreb, 2003., str. 268 – 282.

world of success ... according to the principles of the Good News, in the same manner that Jesus of Nazareth taught. As segment of society, the Church is called to improve the quality of the child's life, because the future of children and of society is to a greater part dependent of the quality of life in childhood. The path for pastoral care of the youngest includes their families, preschool institutions and parish communities.

The conducted research amongst pedagogues in kindergartens who have completed the additional theological-catechetical training as pedagogues for preschool institutions, has confirmed the hypothesis that religious formation in kindergartens is necessary and has been welcomed by the majority in Croatian society, while only a minority find it difficult to accept. This confirms the hypothesis that the youngest members of the Church in Croatian deserve specific pastoral care.

Key words: religious formation, pedagogue for preschool institutions, family, parish community, pastoral care.